
ŠTO JE TOLERANCIJA ILI SNOŠLJIVOST?

*Znam da dobro znate o čemu se radi,
a znaju to svi starci, djeca, pa i mladi,
al' pročitajte ipak definiciju koju,
makar samo da bi' provjerili svoju.*

Naziv *tolerancija* nastao je iz latinskog glagola *tolerare*, koji znači “trpjeti”, “podnositi”. U svakom društvu, a i u životu svakog pojedinca, ima mnogo toga što treba otrpjeti ili podnijeti, pa se uvriježilo naziv *tolerancija* koristiti u nekoliko različitih značenja.

Tolerancija najčešće označava mogućnost podnošenja tjelesne ili duševne boli, neugode, stresa ili negativnih okolinskih pritisaka i utjecaja. Za neke posebno neugodne okolne čimbenike ili neugodne pojave kojima smo često izloženi koriste se i posebni nazivi, pa se tako sposobnost podnošenja nejasnoća, nedorečenosti ili višeznačnosti neke situacije ili podražaja naziva *tolerancijom nejasnoće*. Anksioznost (tjeskoba), kao još jedna neugodna pojava, također zahtijeva određenu sposobnost tolerancije, tj. *toleranciju anksioznosti*, koja se odnosi na opseg u kojem se pojedinac može manjeviše uspješno nositi sa situacijama/podražajima koji izazivaju anksioznost. *Tolerancija na frustraciju* odnosi se na sposobnost odgađanja gratifikacije (nagrade, pohvale), ili sposobnost zadržavanja kontrole nad vlastitim ponašanjem usprkos onemogućenom postizanju odabranog cilja. Postoji i *tolerancija rizika*, pa su neki ljudi u

stanju podnositi visokorizične situacije, dok to drugi ne mogu ili ne žele. Čini se da se u novije vrijeme uvriježilo za gotovo svaku moguću neugodu ili situaciju čiji je ishod nejasan, nesiguran ili nepredvidiv pozvati upomoć toleranciju, pa se spominje i *tolerancija dugova*, *tolerancija prema duševnim bolestima* i sl.

U svim ovim oblicima tolerancije postoje među ljudima velike razlike, koje mogu biti uzrokovane svojstvima živčanog sustava pojedine osobe ili stečene, tj. naučene tijekom njezina života. Takav je, naučen, i još jedan oblik tolerancije, *tolerancija na droge*, koja se očituje kao smanjena osjetljivost organizma na određenu tvar (npr. alkohol), zbog čega su za postizanje istih ili sličnih učinaka potrebne sve veće i veće količine te tvari.

Iz ovih opisa različitih značenja naziva *tolerancija* proizlazi da se kod tolerancije uvijek radi o nekoj vrsti podnošenja, trpljenja, što u određenoj mjeri vrijedi i za *socijalnu toleranciju*, koja također uključuje podnošenje nečeg ili nekog neugodnog, odbojnog, različitog, ili čak neprihvatljivog. U socijalnom smislu naziv *tolerancija* označava stav prema nekome ili nečemu ili način postupanja s ljudima, idejama ili stvarima, koji u najmanju ruku dopušta ravnopravno postojanje tih ljudi, ideja ili stvari.

Kad govorimo o *toleranciji prema ljudima* očito je da se radi o podnošenju ili snošljivosti prema čitavom nizu njihovih svojstava i obilježja: njihovu ponašanju, navikama, stajalištima, vjеровanjima, izgledu ili načinu odijevanja i tome slično. *Tolerancija prema idejama* može, ali ne mora, uključivati ljude koji ih zastupaju ili iznose. Tako je, primjerice, moguće prihvaćati ideju o ravnopravnosti svih ljudi, zanemarujući osobni izrazito

Tolerancija prema ljudima očito je podnošenje njihovih svojstava i obilježja.

negativni stav prema osobi koja tu ideju zastupa, a za koju znamo da se prema drugima ne ponaša u skladu s idejama koje iznosi. Moguća je i opravdana i netolerancija prema širenju mržnje, i opet neovisno o osobama koje je šire.

Snošljivost prema stvarima vezana je uz osobni ukus pojedinca ili neke predrasude i stereotipije.

Snošljivost prema stvarima često je vezana uz osobni ukus pojedinca ili neke predrasude ili stereotipije koje je stekao prema nekim predmetima. Postojanje ovog oblika tolerancije također može biti neovisno o osobama koje su vlasnici tih stvari, pa tako, primjerice, netko može biti aktivno netolerantan prema vrtnim patuljcima, ne vodeći pri tome uopće računa o osobama koje uživaju u njihovu postojanju u vlastitom vrtu. Jest da će se takva nesnošljivost u bližem kontaktu s vlasnicima vrtnih patuljaka vjerojatno na neki način prenijeti i na njih, barem u obliku stereotipije da se radi o ljudima koji vole kič predmete. Ipak, tolerancija ili češće netolerancija prema nekim stvarima ili umjetničkim djelima postoji kod nekih osoba u obliku generaliziranog stajališta koje a priori ne uključuje vlasnike tih predmeta.

Iako je uobičajeno za mnoge društvene pojave i odnose među ljudima (npr. brak) odrediti povijesno razdoblje u kojem se pojavljuju, kada govorimo o toleranciji ne možemo odrediti vrijeme njezina nastanka ili osobu koja se prva počela tolerantno ponašati. Možemo samo pretpostavljati da se tolerantno ponašanje nužno pojavilo već u prvobitnoj ljudskoj zajednici, jer se vjerojatno bez takvog tolerantnog odnosa ta prvobitna zajednica ne bi mogla ni održati. Ljudska bića, ma gdje živjela, nisu mogla živjeti bez određenog stupnja snošljivosti prema drugima, bili oni njihovi rođaci, susjedi ili došljaci iz nepoznatih daljina. Zbog pomanjkanja tolerancije prema, primjerice, određenom vonju osoba koje

su se zbog neke neposredne opasnosti sklonile u istu špilju ili pod isto stablo, mogli su stradati ili biti ugroženi svi prisutni, kao što bi u sličnoj situaciji nedostatak snošljivog ponašanja unutar vlastite skupine (npr. svađa, tučnjava) mogao ugroziti život svih prisutnih.

Nema, međutim, sumnje da se uz tolerantno ponašanje vjerojatno istodobno pojavljuje i netolerantno, jer su određeni oblici ponašanja mogli biti pogibeljni za čitavu skupinu ljudi koji su zajedno živjeli, pa ih se stoga i nije moglo niti smjelo tolerirati. Osim toga, postoje i opći prirodni razlozi za netoleriranje drugačijih ili nepoznatih živih bića, koja bi mogla biti potencijalni neprijatelji, predatori i sl.

Individualne razlike, tj. razlike među ljudima, stare su kao i ljudski rod, a upravo smo prema tim razlikama najmanje tolerantni. Još bi i danas, nakon višestoljetnog razvoja civilizacije, mnogi željeli da njihovi bližnji ili osobe s kojima zajedno žive, dijele sva njihova vjerovanja i uvjerenja, stavove i namjere. U praskozorje civilizacije vjerojatno su izvor sukoba rjeđe bila različita stajališta, a više tjelesni izgled i ponašanje, ali i tada je određeni stupanj tolerancije bio nužan za održanje zajednice. Tolerancija se vjerojatno u početku "čuvala" samo za najbližu rodbinu, da bi se tek s razvojem ljudske vrste i njezine civilizacije počela primjenjivati i prema ljudima izvan zajednice u kojoj pojedinac živi.

Ali možda je pretpostavka da je tolerancija "izum" ljudskog roda pogrešna i samo jedan od znakova ljudske umišljenosti, jer među mnogim životinjskim vrstama postoje oblici ponašanja koje bismo mogli karakterizirati kao "tolerantno" ili "netolerantno" ponašanje. Tako, primjerice, kod svih životinja

koje žive u krdu, čoporu, jatu ili bilo kojem obliku organiziranog zajedništva postoje pravila ponašanja koja se ne smiju kršiti, jer svako takvo kršenje biva kažnjeno. Vukovi, na primjer, sami ubijaju mladunče koje svojim ponašanjem ugrožava cijelo leglo ili koje se ne može prilagoditi čoporu. Kod čovjekolikih majmuna također postoje oblici ponašanja koje vođa čopora ne tolerira, tj. ne dopušta njihovo izražavanje, a postoje i posebni, unaprijed određeni načini ponašanja prilikom susreta dviju životinja koje se prvi put susreću. Baker i Aureli (Baker i Aureli, 2000) utvrdili su da postoje različiti oblici ponašanja za uspostavljanje prvog kontakta između dviju ženki i oni koji se koriste u prvom susretu mužjaka i ženke. Ispitivanja su pokazala da postupak uzajamnog čišćenja krzna od nametnika potiče razvoj tolerancije i smanjuje antagonističke interakcije.

Kod životinja koje žive u nekom obliku zajednice svaki član ima koristi od zajedničkog djelovanja članova te zajednice, pa stoga i sam vodi brigu o smanjivanju unutarnjih sukoba ili većoj toleranciji unutar skupine (F. de Waal, 2001). Isti autor, stručnjak za ponašanje čovjekolikih majmuna, navodi i niz podataka o toleriranju hendikepiranih životinja unutar zajednice koja dugo živi zajedno. "Umjesto da bude rastrgana ili napuštena kao nekoristan član zajednice, prema hendikepiranoj jedinki postupa se s više tolerancije, pažnje i skrbi" (F. de Waal, 2001). Čini se da snošljivo ponašanje životinja proizlazi iz suosjećanja ili čak empatije sa životinjom koja je bolesna, ranjena ili je u nekoj nevolji, a zajednica je prepoznaje kao svog člana.

Tolerantan odnos prema drugom živom biću pogoduje preživljavanju obje jedinke.

Očito je da tolerantan odnos prema drugom živom biću pogoduje preživljavanju obje jedinke, pa je stoga vjerojatno da ljudska vrsta ima ugrađenu dispoziciju (relativno trajnu spremnost za specifične oblike

reagiranja na određene objekte i situacije) ili sklonost za tolerantno i netolerantno ponašanje. Budući da se ljudi ne rađaju kao tolerantni ili netolerantni, već se obje vrste ponašanja stječu učenjem, ljudi mogu oba oblika ponašanja podjednako lako i brzo naučiti ili usvojiti, a oba su im oblika ponašanja nužna i korisna.

Možda za učenje tolerancije i nije dovoljna samo neka opća dispozicija ili mogućnost učenja, već moraju biti ispunjeni još neki preduvjeti. Jedan bi od njih moglo biti postojanje empatije. *Empatija* se najčešće definira kao misaono (kognitivno) razumijevanje drugog živog bića i čuvstveno uživljavanje u njegov položaj, situaciju ili problem. Empatija znatno povećava kvalitetu pomagačkog ponašanja i skrbi za druge ljude.

Tolerancija se uči.

Osim empatije, razvoju tolerancije u suvremenom društvu pogoduje i postojanje moralnih vrijednosti, barem razlikovanje dobrog od lošeg, kao i neka specifična znanja, poput poznavanja temeljnih ljudskih prava i temeljnih sličnosti koje postoje među svim ljudima. Čini se vjerojatnim da će čovjek koji razumije da drugog čovjeka, bez obzira na njegovo porijeklo, boju kože ili oblik glave, boli i pogađa sve ono što boli i pogađa i njega samog, lakše naučiti tolerantno ponašanje nego onaj koji smatra da su npr. ljudi druge rase manje vrijedni, manje osjetljivi ili na neki drugi način bitno drugačiji od njega. Kako su neki oblici empatije, ili barem ponašanja koje djeluje kao empatija, utvrđeni i kod čovjekolikih, a i nekih drugih vrsta majmuna, mogli bismo pretpostaviti da je dispozicija za empatiju također evolucijski programirana. Neki oblik uživljavanja u članove uže ili šire zajednice potiče na pomagačko ponašanje, koje pak pogoduje preživljavanju svih članova grupe, pa i onih najslabijih ili (u hijerarhijskoj organizaciji) najnižih po rangu.

Postavlja se pitanje treba li toleranciju uključiti u sklop tzv. *prosocijalnih oblika ponašanja*, tj. ponašanja koja dovode do pozitivnih posljedica za druge ljude? Kako se prosocijalnim ponašanjem smatra *namjerno* ponašanje koje će izazvati pozitivne ishode za druge osobe, pomagačko ponašanje dobar je primjer takvog ponašanja. U prosocijalna ponašanja ubraja se i *altruizam*, kao poseban, nesebičan oblik skrbi i brige za druge ljude. Iako se altruizam prema nekim autorima smatra svojstvom ličnosti, altruističko ponašanje može biti posljedica različitih motiva: od istinske brige za drugu osobu, želje da se ostvare vlastiti interesi, očekivanja osobe koja pomaže da će joj biti uzvraćeno istom mjerom, do nesebične naklonosti prema drugim ljudima (Raboteg-Šarić, 1995). Budući da brojna istraživanja pokazuju da altruizam, kao i drugi oblici prosocijalnog ponašanja može biti i situacijski potaknut, to vjerojatno vrijedi i za toleranciju i netoleranciju.

Svaki čovjek mora sam za sebe odlučiti želi li koračati kroz život u svjetlu altruizma ili u tami razorne sebičnosti.

Luther King, Jr.

Možemo pretpostaviti da i za toleranciju vrijede neke zakonitosti utvrđene za prosocijalno ponašanje, kao npr. da na izražavanje prosocijalnog ponašanja djeluje raspoloženje pojedinca, pa su dobro raspoloženi ljudi skloniji prosocijalnom ponašanju. Svakodnevno nas iskustvo uči da neraspoločeni, umorni ili razdraženi ljudi postaju netolerantni npr. i prema ponašanjima koja inače i ne primjećuju. Osim općeg raspoloženja, na prosocijalno ponašanje vjerojatno djeluju i specifična

čuvstva poput straha, koji najčešće smanjuje tolerantno, a povećava netolerantno ponašanje. Najočitiiji primjer takvog utjecaja je promjena ponašanja stanovnika New Yorka nakon rušenja Twin Towersa u terorističkom napadu 11. 09. 2001. godine prema svim osobama koje ih svojim izgledom podsjećaju na Arape. Dakako, strah može potaknuti i tolerantno ili spriječiti netolerantno ponašanje prema, primjerice, nasilničkom ponašanju ako se pojedinac ne osjeća dovoljno snažnim da mu se suprotstavi.

Tolerancija je oblik prosocijalnog ponašanja.

Prosocijalno ponašanje se češće izražava prema ljudima koje percipiramo kao slične, što vjerojatno vrijedi i za toleranciju, jer je poznato da je većina ljudi netolerantna upravo prema onima koje percipira kao različite ili drukčije. U brojnim ispitivanjima nije utvrđena postojana povezanost između određenih crta ličnosti (npr. crta ličnosti kao što su autoritarnost, autonomnost) i prosocijalnog ponašanja, pa je vjerojatno da se ni tolerancija ne veže uz određene crte ličnosti, već uz sposobnost empatije i usvojeni moralni sustav vrijednosti. Zbog utjecaja situacijskih čimbenika koji djeluju kako na prosocijalno ponašanje, tako i na toleranciju/netoleranciju, ta povezanost vjerojatno nije velika, što bi svakako trebalo ispitati

Na temelju upravo navedenih podataka i pretpostavki mogli bismo na postavljeno pitanje odgovoriti potvrdno, tj. zaključiti da toleranciju treba ubrojiti u prosocijalne oblike ponašanja, iako ona nužno ne izaziva *neposredne* pozitivne posljedice za druge ljude, već ih samo zaštićuje od pojave nekih negativnih posljedica. To, dakakao, vrijedi i za netoleranciju, jer će, primjerice, nesnošljivost prema bilo kojem obliku diskriminacije štititi ljude od progona i drugih negativnih posljedica diskriminacije.

Čini se da bi kad govorimo o toleranciji u međuljudskim odnosima bilo opravdano umjesto “podnošljivosti” govoriti o “snošljivosti”. U našem je jeziku, naime, “snošljivost” imenica izvedena iz glagola “snositi”, koji se najčešće koristi uz imenicu “odgovornost”, pa tako često kažemo da netko “snosi odgovornost za svoja djela ili riječi”. Iz ove bismo uporabe glagola “snositi” mogli izvesti pretpostavku da “snošljivost” u sebi uključuje i značenje “preuzimanja odgovornosti”, u ovom slučaju odgovornosti za onog ili one “druge”. I to je upravo značenje u kojem se tolerancija koristi u civiliziranom svijetu, u kojem su svima zajamčena ista temeljna ljudska prava, pa i onima koje u različitom smislu ili prema različitim svojstvima i osobinama smatramo “dručkijima”.

Ali usprkos pretpostavci da je neki oblik tolerancije postojao među ljudima, a možda i među svim razvijenijim živim bićima, već od samog početka našeg udruženog postojanja, tolerancija o kojoj danas govorimo stoljećima je u tolikoj mjeri zatirana i sprječavana da je njezino pravo postojanja u civiliziranom društvu tek trebalo izboriti.